

Het paradijs overzee met andere ogen

Vierhonderd jaar lang is de geschiedenis die Nederland aan de Caraïben verbindt. Dat zijn tien tot twintig generaties, verschillende volken, culturen en identiteiten, duizenden kilometers zee die allengs overbrugbaarder werden, omvangrijke migratiestromen die elk weer hun eigen verleden hebben en maken, ideeën over bestuur, beheer en maatschappelijke verantwoordelijkheid, talloze dromen en verwachtingen. Stel dat je een boek wilt maken over die uitgestrekte geschiedenis: welk houvast heb je dan als auteur? Waar gaat dat boek dan over? En hoelang gaat het mee?

Het paradijs overzee. De 'Nederlandse' Caraïben en Nederland (1997) van Gert Oostindie, directeur van het KITLV en hoogleraar Caraïbische studies aan de Universiteit Utrecht, is zo'n boek. En een succesvol boek, want onlangs verscheen de derde druk. Oostindie maakt zich geen illusies, maar zoekt houvast – hoe paradoxaal het ook klinkt – in fictieve realiteiten, beweging en veelheid. Als historicus en antropoloog wil hij op basis van deskundige reconstructies van het verleden oordelen vellen. Hij zoekt naar een beredeneerd, maar per definitie tijdelijk evenwicht tussen begrijpen en analyseren in die beladen context waarin Nederland figureert als een 'achteloos kolonisator' en 'een "partner" bevangen door valse schaamte'; waarin uit het 'perspectief van schuld en boete' de 'erfenis van de slavernij' tot nieuwe mythen, tot een nieuw 'tegenbeeld' is gesmeed; en waarin de Caraïben 'een normatieve, nationale of eilandelijke identiteit' formuleren, 'die nóg verder van de werkelijkheid verwijderd schijnt te zijn dan veel van wat over de Nederlandse identiteit wordt gezegd.'

Nederland heeft het Westindische verleden eigenlijk nooit tot de vaderlandse geschiedenis gerekend en kreeg zodoende 'de Caraïben die het verdiende: gebieden die niet Nederlands zijn maar nu, met het oog op de geringe eigen levensvatbaarheid en bij afwezigheid van aantrekkelijke belangstelling van elders, weinig keuze lijken te hebben dan zich aan dat moederland vast te klampen.'

Die lotsverbondenheid is ambivalent, pijnlijk ambivalent. Oostindie schrikt daar niet voor terug. Aan beide kanten zit pijn, en in tal van varianten en gradaties heeft die pijn, in verleden en heden, gevoeligheden gebracht. Dat is begrijpelijk én tegelijkertijd onvermijdelijk. De historicus mag die pijn ook niet vermijden, maar heeft de taak 'om te cijferen en te ontzenuwen, en de mogelijkheid te bieden tot een evenwichtiger oordeel te komen, al behoort het dus ook tot zijn taken om vast te stellen dat de Nederlandse slavenhandel van ondergeschikt belang was – diezelfde historicus moet in Nederland toch ook de vraag opwerpen waarom er niet één monument staat dat die slavenhandel in herinnering brengt.'

Kortom, de geschiedenis van de 'Nederlandse' Caraïben en Nederland schrijf je niet dan in het volle bewustzijn deel uit te maken van en invloed uit te oefenen op een maatschappelijk debat dat diep wortelt in tijd en collectieve humeuren. (Zie: G. Oostindie (red.), *Het verleden onder ogen. Herdenking van de slavernij* (Den Haag 1999).)

Het paradijs overzee is 'een rondgang' langs thema's van die geschiedenis. Dat is de slavernij natuurlijk, maar ook de etnische en culturele pluraliteit van de 'Nederlandse' Caraïben, die de processen van dekolonisatie en natievorming problematiseerde en hun economische en geopolitieke afhankelijkheid eerder bevorderde dan beperkte. Voorts gaat het over de 'Caraïbische' migratiegeschiedenissen: vanuit Afrika, binnen het Caraïbisch gebied, en naar Europa en de Verenigde Staten.

Het laatste deel van het boek gaat in op de schijn van eenheid die de 'Nederlandse' Caraïben aankijft: een staatkundig, etnisch en sociaal-economisch heterogeen gebied dat streeft naar eenheid en integratie. Wat is de betekenis van het koloniale verleden voor dat streven? Is de culturele uitwisseling tussen de Caraïben – die bij alle regionale verscheidenheid inderdaad eenheid en eigenheid in zich bergt – uiteindelijk bestand tegen de oprukkende 'global culture'? Deze onderwerpen en vragen helpen om vat te krijgen op die wonderlijke 'West'. Tegelijkertijd blijkt hoe veranderlijk en wispelturig perceptie én zelfperceptie zijn. Erg lang kan en mag onze verbeelding van de 'Nederlandse' Caraïben daarom niet aan de macht blijven.

Hans Moors

Gert Oostindie, *'Het paradijs overzee'. De 'Nederlandse Caraïben en Nederland' (KITLV, Uitgeverij Leiden 2000³) 386 blz., f 40,-.*

